

TRĂSĂTURI IDENTITARE ALE IMIGRANȚILOR ROMÂNI DIN ITALIA*

ADRIAN OTOVESCU**

ABSTRACT

IDENTITY FEATURES OF ROMANIAN IMMIGRANTS IN ITALY

The transnational migration of Romanians is one of the most significant social processes our country has faced in the last two decades, involving over 3.5 million people. Most Romanian nationals left, especially in order to find jobs, to Italy, Spain, France, England, Greece, but also to other distant countries. The largest Romanian immigrant communities in European states are in Italy and Spain, and the emigration phenomenon from our country is ongoing. In this article, we aim at answering four main questions: who are those who left Romania for Italy and in what regions do they live and work? Which are the most important reasons why they opted for this country? To what extent did living in a foreign society influence their cultural identity and their value-related choices? At the same time, the article presents a short history of sociological researches concerning Romanians in Italy, as well as socio-demographic data and comparative analyses. The main research methods used were the statistical method and the survey-based opinion poll method. The initial assumption, namely that Romanians in Italy generally preserved their cultural identity, was confirmed by the data obtained from the sociological investigation in the field.

Keywords: immigrant population, socio-demographic structure, stages of emigration, motivations of emigration, Romanian cultural identity, potential migration, analytical descriptors.

INTRODUCERE

După anul 1990, numeroși cetățeni români au migrat în străinătate. Potrivit unor estimări statistice neoficiale, numărul acestora ar fi de circa 3,5 milioane de persoane. Cei mai mulți, în jur de 2 milioane, au ajuns în Italia și Spania, deși prezența acestora este semnalată și în alte țări europene, în special vestice, precum

---

* Această lucrare a fost realizată în cadrul proiectului *Valorificarea identităților culturale în procesele globale*, cofinanțat de Uniunea Europeană și Guvernul României din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007–2013, contractul de finanțare nr. POSDRU/89/1.5/9/59758.

** Correspondence address to Adrian Otovescu, lector universitar doctor: Universitatea din Craiova; e-mail: adiotovescu@yahoo.com.

și pe alte continente. Migrația transnațională a românilor constituie unul dintre cele mai importante fenomene sociale care au marcat societatea noastră în perioada contemporană.

În ultimele două decenii, Italia, Spania, Franța, Anglia și Germania s-au confruntat cu un mare număr de imigranți, veniți cu deosebire din statele în curs de dezvoltare, din Europa Centrală și de Est, dar și din Africa de Nord ori de pe alte continente. Amplitudinea fenomenului de imigrație plasează Italia printre țările europene cu o pondere însemnată a populației străine. De exemplu, la 1 ianuarie 2006 străinii reprezentau aproape 9% din populația Germaniei, peste 6% din cea a Spaniei, peste 5% din cea a Marii Britanii și peste 6% din cea a Franței.

Potrivit statisticilor oficiale, publicate de statul italian, la 1 ianuarie 2011, numărul total al străinilor rezidenți pe teritoriul acestuia era de 4 570 317 persoane, cu 335 000 mai mulți imigranți decât în anul precedent. În anul 2011, Italia avea 60,6 milioane locuitori, dintre care 7,5% erau străini, proveniți în principal din țări europene, africane și americane. Majoritatea acestora (86,5%) erau concentrați în zonele de nord și centru ale țării¹, cunoscute pentru nivelul lor ridicat de dezvoltare economică, socială și culturală, ca și pentru importanța lor turistică permanentă.

La începutul anului 2011, datele statistice oficiale indicau faptul că numărul cetățenilor români cu permis de ședere pe teritoriul italian ajunsese la peste 1 milion de persoane (cu 9,1% mai mulți decât în anul 2010). În realitate, numărul acestora este socotit a fi mult mai mare, unii specialiști, care s-au ocupat de această problemă, avansând cifra de circa 1,3 milioane persoane (în totalul acestora figurând și cei care nu au permis de ședere în Italia). Astfel, comunitatea românilor din Peninsulă a ajuns să fie cea mai numeroasă, fiind urmată de comunitățile de cetățeni veniți din alte țări, precum: Albania, Maroc, China, Ucraina, Filipine, Republica Moldova, India, Polonia, Tunisia etc. Migrația pentru muncă și, implicit, pentru un nivel de trai mai bun, reprezintă principala cauză a fenomenului de migrație a oamenilor de la o țară la alta și de la o regiune geografică la alta. În Europa s-au constatat cei mai mulți imigranți veniți din lume în cursul anului 2010. S-a calculat că unul din trei imigranți internaționali trăiește pe continentul european. De asemenea, la nivel european s-au înregistrat 77,1 milioane de copii născuți din părinți imigranți². Menționăm, în acest context, că numărul total al imigranților internaționali era estimat la 214 milioane de persoane, în anul 2010, SUA fiind considerată țara cu cei mai mulți imigranți din lume³.

Datorită imigrației permanente s-au produs modificări în compoziția populației din mai multe societăți occidentale. Totodată, acestea au cunoscut și o revigorare economică a domeniilor deficitare în forță de muncă, fiind astfel atras un

¹ Conform Institutului Național de Statistică (ISTAT): www.istat.it (site consultat în octombrie 2011).

² A se vedea *World Migration Report 2010*, International Organisation for Migration, Geneva, 2011, p. 245.

³ *Ibidem*, p. 115.

volum însemnat de forță de muncă, în general tânără. Au apărut însă și multiple probleme legate de gestionarea procesului de imigrație, de integrare profesională, socială, educațională, culturală a străinilor. Pentru imigranții temporari, munca în țările dezvoltate a însemnat venituri mai mari și o îmbunătățire a nivelului de trai al familiilor rămase în țările de origine. Statisticile mondiale atestă că, în anul 2008, cei mai mulți bani trimiși acasă de către imigranți s-au înregistrat în cazul celor care lucrau în Italia: 12,7 miliarde de dolari⁴.

Criza economică din ultimii ani și măsurile drastice de austeritate luate de mai multe guverne occidentale au condus la introducerea unor restricții pe piața muncii, și, implicit, la o deteriorare a condițiilor de muncă și de viață ale imigranților, provocând creșteri alarmante ale ratei șomajului în rândul populației străine. De exemplu, în Italia rata șomajului în ansamblul imigranților a ajuns la 10,75% în anul 2009. În asemenea circumstanțe, accesul imigranților pe piața muncii a fost limitat și condiționat de îndeplinirea unor criterii mai stricte. De pildă, în decembrie 2008, autoritățile italiene au acordat doar 150 000 de permise de muncă solicitanților imigranți și au respins 700 000 de cereri⁵. Într-un raport al Organizației Internaționale a Muncii se consemnează faptul că, până la sfârșitul anului 2012, fenomenul de șomaj va afecta, pe plan mondial, peste 200 milioane de persoane. Totodată, se apreciază că, actualmente, mai sunt necesare 50 milioane de locuri de muncă pentru a se atinge cifra angajaților înregistrați în anul 2008 în întreaga lume.

În lucrarea de față ne-am propus să examinăm câteva dintre trăsăturile identitare ale comunității imigranților români din Italia, pe baza unor informații extrase din anumite evidențe statistice oficiale și a datelor recoltate cu ajutorul unui chestionar de opinie. Prin analiza întreprinsă vom încerca să găsim un răspuns documentat la trei întrebări:

1. Cine sunt cei care au plecat din România în Italia?
2. Care sunt principalele motive ale opțiunii lor pentru această țară?
3. În ce măsură conaționali noștri și-au păstrat identitatea culturală în noul mediu social de adopție?

1. SCURT ISTORIC AL CERCETĂRILOR SOCIOLOGICE ASUPRA IMIGRANȚILOR ROMÂNI DIN SOCIETATEA ITALIANĂ

În ultimul deceniu s-au efectuat mai multe anchete de opinie și cercetări de teren pentru cunoașterea imigranților români din diferite țări europene. Acestea au fost realizate de specialiști atât din România, cât și din Italia. Dintre anchetele de opinie, le amintim pe cele efectuate, în anul 2007, de către *Metro Media Transilvania*, asupra condițiilor sociale de muncă și de viață ale românilor din

⁴ *Ibidem*, p. 184.

⁵ *Ibidem*, p. 198.

Italia, asupra așteptărilor și orientărilor lor valorice (sub coordonarea prof. univ. Vasile Dâncu); în anul 2008, de CURS București asupra românilor din Italia și Spania (sub coordonarea lui Dorel Abraham). Între anii 2004 și 2008, Pietro Cingolani a studiat viața migranților români din Torino (care ocupă locul doi, după Roma, ca număr de cetățeni români) și, totodată, a realizat studii de caz în satul Marginea din județul Suceava (jumătate dintre locuitorii respectivei așezări aflându-se în Italia, majoritatea lor în zona Torino)⁶. Prof. univ. dr. Dumitru Sandu este autorul unei serii de lucrări de referință pe tema migrației, dintre care reținem, în acest context, cercetările asupra comunităților românești din Italia (*Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor: 1990–2006*, publicată în 2006) și din Regiunea Autonomă Madrid (septembrie 2008), precum și cartea *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate* (2010).

Dintr-o perspectivă antropologică s-au analizat de către Carmen Banța, în anul 2009, „reperle identitare culturale ale românilor emigranți din Bruxelles”. Profilul identitar al imigranților români din Franța a fost examinat de către Marius Matichescu într-o carte publicată în limba franceză (2011). În ceea ce ne privește, ne-am ocupat de comunitatea românilor din Italia, inclusiv sub aspectul identității sociale și culturale, într-o lucrare publicată în anul 2008.

2. CARACTERISTICI SOCIODEMOGRAFICE ALE IMIGRANȚILOR ROMÂNI DIN ITALIA

a. Creșterea accentuată a volumului populației de origine română și distribuția acesteia în plan teritorial.

În perioada dinainte de 1990, numărul cetățenilor români aflați pe teritoriul Italiei era foarte scăzut, comparativ cu numărul cetățenilor proveniți din Maroc, Filipine, Iugoslavia, Egipt și Tunisia – țări care ocupau primele cinci locuri și aveau, fiecare, peste 10 mii de persoane rezidente în Italia. România ocupa locul 25 din totalul celor 30 de state care aveau cetățeni cu permis de ședere în Italia.

Evidențele statistice ne dezvăluie că, în anul 1989, se înregistra un total de 490 388 posesori de permise de ședere în Peninsula. Circa 43% dintre aceștia proveneau din 30 de țări, iar restul de 57% aparțineau unor diverse alte țări de pe glob⁷. Între 2002 și 2006, numărul străinilor rezidenți în Italia s-a dublat (de la 1 549 373, în anul 2002 la 2 938 922, în anul 2006), datorită apariției unor acte normative, care permiteau imigranților aflați pe teritoriul Italiei să-și legalizeze șederea lor în această țară, ieșind, astfel, din situația de clandestinitate. În decurs de două decenii (1989–2011), populația străină rezidentă în Italia a crescut, de la

---

⁶ Pietro Cingolani, *Prin forțe proprii. Vieți transnaționale ale migranților români în Italia*, în vol. *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*, coordonatori Remus Gabriel Anghel și Istvan Horvath, Editura Polirom, Iași, 2009, p. 180.

⁷ A. Otovescu, *Români din Italia*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2008, p. 153.

aproape o jumătate de milion de oameni, la aproape cinci milioane, în prezent. Acest fapt ne face să ne întrebăm dacă nu cumva viitorul acestei țări va fi acela al unei societăți multietnice, ca, de altfel, și al celorlalte state europene occidentale, permanent asaltate de imigranți veniți din țările Lumii a Treia ori din alte zone dominante de sărăcie și de dificultăți economice.

Tabelul nr. 1

Dinamica populației imigrante în societatea italiană

ANUL	Numărul persoanelor rezidente	Numărul românilor în totalul imigranților cu permis de ședere
Până în 1978	Circa 350 000	Lipsă date
1989	490 388	3 365
1 ianuarie 2007	2 938 922	342 200
1 ianuarie 2011	4 570 317	968 576

Sursa: Date selectate din:

- Luigi Prete, *Imigrația în Europa*, trad. George Lăzărescu, Editura Tehnică, București, 1993, p. 40.
- Serviciul de Statistică a Ministerului de Interne (devenit Institutul Național de Statistică – ISTAT, din anul 1992, dată de la care a început înregistrarea sistematică a prezenței străinilor).
- Istituto Nazionale di Statistica, Roma, 2007; documentul *La popolazione straniera residente in Italia al 1 gennaio 2007*, disponibil pe www.istat.it, p. 1.
- Istat, *La popolazione straniera residente in Italia al 1 gennaio 2011*, disponibil pe www.istat.it.

Din punct de vedere al organizării administrativ-teritoriale, Italia este împărțită în 20 de regiuni. Informațiile statistice atestă că cele mai mari comunități de străini se află, în ordinea descrescătoare a ponderilor, în următoarele regiuni: Lombardia, cu capitala la Milano; Veneto, cu capitala la Veneția, Lazio, cu capitala la Roma; Emilia-Romagna, cu capitala la Bologna; Piemonte, cu capitala la Torino; Toscana, cu capitala la Florența. De regulă, cele mai mari concentrări urbane din Italia au absorbit și cele mai numeroase contingente de imigranți. Deși străinii sunt răspândiți în toate cele 20 de regiuni ale acestei țări, totuși, în 9 regiuni se întâlnesc cele mai ridicate valori, ponderea lor depășind 5% din ansamblul populației fiecărei regiuni. La Milano, Roma și în regiunile aferente, străinii reprezintă și 8% din totalul populației rezidente.

Tendența de creștere accentuată, observată în cazul imigranților, în general, este valabilă și în cazul grupărilor de persoane venite din România. Menționăm că există comunități importante de români în 15 din cele 20 de regiuni ale Italiei, iar în 4 dintre acestea numărul lor depășește 10 000 de persoane. La Roma și Torino se întâlnesc cele mai mari grupări de români, numărul acestora depășind 30 000 persoane. Alte orașe importante, preferate de conașionalii noștri, sunt Milano, Padova și Verona. În cele 5 orașe menționate sunt stabiliți peste 33% din totalul imigranților români, restul de circa 67% fiind răspândiți în diferite regiuni din Peninsula. Putem afirma că, în cazul cetățenilor de origine română, s-a produs o creștere de-a dreptul explozivă. Astfel, dacă în anul 1989 erau în jur de 3 000 de

imigranți cu permis de ședere în Italia, care constituiau sub 1% din totalul persoanelor cu permise de ședere, ulterior, la 1 ianuarie 2007 (dată când România a fost primită ca membră în Uniunea Europeană), numărul acestora s-a ridicat la circa 350 000, care reprezentau aproximativ 12% din ansamblul rezidenților străini (în jur de 3 milioane persoane).

Din informațiile statistice oficiale rezultă că, la 1 ianuarie 2007, în Italia existau șase mari comunități de străini, care aveau peste 100 000 de persoane fiecare. În ordine numerică descrescătoare, acestea erau formate din cetățeni proveniți din Albania, Maroc, România, China (144 885), Ucraina (120 070) și Filipine (101 337).

Tabelul nr. 2

Primele trei comunități de imigranți

Nr.crt.	Țara	Număr imigranți	Ponderea în ansamblul populației străine
1.	Albania	375 947	12,8%
2.	Maroc	343 228	11,7%
3.	România	432 200	11,6%

Sursa: Istat, *La popolazione straniera residente in Italia al 1 gennaio*, Roma, 2007, p. 6.

După cinci ani, în anul 2011, comunitatea românilor din Italia ajunge cea mai numeroasă populație străină, după o creștere rapidă și explozivă, care o propulsează în fruntea clasamentului. Va fi urmată de cea a albanezilor, marocanilor, chinezilor (209 934), ucrainenilor (200 730), filipinezilor (134 154), a cetățenilor din Republica Moldova (130 948), din India (121 036), Polonia (109 018) și Tunisia (106 291). Prin urmare, dacă în anul 2007 existau șase comunități de imigranți cu peste 100 000 de membri, în anul 2011 numărul acestora a crescut la zece.

Tabelul nr. 3

Primele trei comunități de străini din Italia (1 ianuarie 2011)

Nr. crt.	Țara	Număr imigranți	Ponderea în ansamblul populației străine
1.	România	968 576	21,1%
2.	Albania	482 627	10,6%
3.	Maroc	452 424	9,9%

Sursa: Istat, *La popolazione straniera residente in Italia al 1 gennaio 2011*, disponibil pe www.istat.it

Pe ansamblu, se constată o sporire a străinilor, de la 2 938 922 persoane, în anul 2007, la 4 570 317, în anul 2011 (conform datelor oficiale). În realitate, după cum apreciază unii cercetători ai problemei, numărul acestora este mult mai mare. De asemenea, în același interval de timp se triplează și numărul românilor rezidenți pe teritoriul italian, care, în anul 2011, vor reprezenta 21,2% din totalul străinilor.

b. Structura imigranților români (pe grupe de vârstă, sexe, stare civilă).

Prezența numeroasă a imigranților români în Italia a transformat comunitatea acestora într-o însemnată forță economică, socială și demografică. De altfel, în rândul acestei comunități s-a înregistrat și cea mai înaltă rată a natalității (10,2‰, în 2006). Bunăoară, evidențele statistice din Italia consemnează faptul că, în octombrie 2006, unul din patru născuți în Regiunea Romei era român, iar la Milano, unul din cinci născuți avea părinți români. Subliniem că rata natalității este mai ridicată, în general, pe ansamblul populației străine din Italia decât în rândul italienilor. Numai în anul 2006, de exemplu, s-au născut 398 000 de copii din părinți străini, reprezentând 10,3% din totalul nașterilor produse pe teritoriul acestei țări și formând a doua generație de imigranți⁸, fapt care contribuie la întinerirea populației din Peninsulă.

Pondere minorilor în cadrul populației străine s-a menținut relativ constantă, la peste 20% din totalul acesteia între 2002 și 2006. La 1 ianuarie 2007 existau 665 625 minori din totalul de 2 938 922 străini.

Din analiza datelor statistice rezultă că există un raport relativ echilibrat pe sexe al populației străine din Italia. De pildă, în anul 2007 erau 50,12% persoane de sex masculin și 49,88% persoane de sex feminin, adică un număr de 102 bărbați la 100 persoane de sex feminin. În anul 2003, cei cu vârsta cuprinsă între 18 și 44 de ani constituiau circa trei sferturi (74,32%—1 117 245 persoane) din totalul imigranților. Predominanța grupelor tinere de vârstă se explică, în general, prin motivația prioritară pentru lucru a celor prezenți în Italia, aceștia reprezentând o sursă importantă de acoperire a necesarului de forță de muncă din economia și activitățile sociale din Peninsulă.

Cercetarea sociologică a unui eșantion de 1 066 de români din Italia (în vârstă de 18 ani și peste) ne dezvăluie faptul că vârsta medie a imigrantului român în această țară era, în anul 2007, de 33 de ani, vârsta caracteristică atât pentru bărbați, cât și pentru femei.

Aproape un sfert (23%) dintre subiecții anchetați aveau vârsta cuprinsă între 26 și 30 de ani, 18% aparțineau grupei de vârstă 21–25 ani, 17% se încadrau între 36–40 ani, iar 16% aveau între 31 și 35 ani. Cu cât se înaintează în vârstă, cu atât și ponderea românilor din Italia se micșorează. De exemplu, la grupa de vârstă 51–55 ani erau 3%, iar la 56–60 ani doar 1%⁹. Cumularea procentelor la grupele de vârstă cuprinse între 18 și 45 de ani ne conduce la concluzia că românii din această țară sunt, în proporție de 89%, tineri cu evidente disponibilități pentru muncă. Aceeași concluzie este reținută și de o altă cercetare sociologică (coordonată de prof. Dumitru Sandu), care evidențiază că în străinătate „au plecat la lucru mai mult tinerii decât adulții sau vârstnicii”¹⁰ și în special persoane din rândul celor cu studii de școală profesională și cu studii liceale.

⁸ A. Otovescu, *op. cit.*, p. 136.

⁹ Metro Media Transilvania, Agenția pentru Strategii Guvernamentale, *Comunitatea românească în Italia: condiții sociale, valori, așteptări. Studiu sociologic*, decembrie 2007, p. 58.

¹⁰ Dumitru Sandu (coord.), *Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor: 1990–2006*, București, noiembrie 2006, p. 18.

De asemenea, în privința statutului din România, cercetările sociologice au relevat faptul că la muncă în Italia au venit în principal cei care beneficiau de un loc de muncă pe bază de contract (44%), având deci o calificare profesională. Acestora li s-au adăugat, în ordinea mărimii ponderilor, persoanele casnice (14%), cei care lucrau pe cont propriu, fără autorizație sau fără carte de muncă (14%), șomeri și zilieri (10%)¹¹.

În privința statutului de stare civilă, datele statistice din anul 2003 ne arată că peste jumătate (52%) dintre străinii din Italia erau căsătoriți, iar procentul celor căsătoriți, din rândul românilor, era chiar mai ridicat (66%, după estimările prof. D. Sandu), pentru întreg intervalul plecărilor din 1990–2006.

3. ETAPELE EMIGRAȚIEI PENTRU MUNCĂ ȘI REGIUNILE DE PLECARE DIN ROMÂNIA

Emigrația cetățenilor români pentru muncă în străinătate (atât pe termen scurt, cât și pe termen lung) este un fenomen care a crescut în intensitate de-a lungul anilor și a antrenat un număr important de familii. O atestă și concluziile unui studii sociologic, sub coordonarea prof. D. Sandu, care ne precizează următoarele: „Peste o treime dintre gospodăriile țării, aproximativ două milioane și jumătate au avut cel puțin unul dintre membri plecat în străinătate după 1989. Aproximativ o cincime dintre gospodăriile României au avut cel puțin un membru care a lucrat în străinătate. Ponderea persoanelor de 18–59 ani care au lucrat în străinătate după 1989 este de cel puțin 12%”¹².

Examinarea, din perspectivă istorică, a procesului de migrație temporară a românilor în străinătate l-a condus pe autorul menționat la concluzia că se conturează trei etape distincte de derulare a respectivului proces:

Perioada	Rata maximă de emigrare
1990–1995	3‰
1996–2001	7‰
după 2001	28‰

Aceleași etape se întâlnesc, cu mici deosebiri de interval, și în cazul emigrației românești în Italia: „de la un maxim de 14 000 rezidenți români în intervalul 1990–1996, se trece la un maxim de 34 000, pentru ca, la sfârșitul anului 2005, numărul permiselor de rezidență pentru românii din Italia să ajungă la 300 000”¹³.

Deși plecările în străinătate pentru muncă s-au făcut din toate provinciile istorice ale României, totuși, Moldova, Muntenia și Oltenia au înregistrat o

¹¹ *Comunitatea românească în Italia...*, p. 17, 31.

¹² *Ibidem*, p. 23.

¹³ *Ibidem*, p. 24.

intensitate mai mare a acestora, comparativ cu cele motivate de interese turistice și vizite familiale. Moldova este considerată chiar a fi „tipică pentru plecările motivate economic”. „În anii 1990–2001, moldovenii plecau în ponderi relativ egale, pentru a lucra în Italia și în Israel. După 2001, plecările spre Italia din această regiune ajung la un total de 75% din totalul plecărilor pentru muncă”. „Oltenii se reorientează de la Canada spre Italia. Pentru transilvăneni, schimbarea de sens în migrația pentru lucru implică înlocuirea Ungariei, ca destinație privilegiată, cu Italia. Bănățenii înlocuiesc Serbia și Suedia, ca destinații privilegiate, tot cu Italia”¹⁴.

Ancheta realizată de către Metro Media Transilvania pe 1 066 de români din Italia, în vârstă de peste 18 ani (în perioada 20 noiembrie–15 decembrie 2007), care se aflau în această țară în alte scopuri decât pentru turism, a evidențiat faptul că domiciliul acestora din România era localizat în următoarele regiuni: Moldova – 43%; Transilvania – 30%; Sud – 22%; București – 3%¹⁵.

Principalele domenii în care lucrează imigranții români din Italia sunt construcțiile și agricultura, unde activează în special bărbații; menajul, îngrijirea vârstnicilor, comerțul, serviciile turistice, unde sunt angajate îndeosebi femeile. Peste 80% dintre românii rezidenți în Italia au statutul de muncitori, prestând activități de execuție. Există însă și o categorie, în creștere, de oameni de afaceri, care lucrează îndeosebi în construcții și comerț, anumite materiale din presă informându-ne că ar exista peste 17 000 de români care și-ar fi făcut firme de construcții („Evenimentul zilei”, 28 martie 2007). Cert este că mulți dintre ei, plecați inițial cu gândul de a găsi doar un loc de muncă, au ajuns ulterior să-și organizeze propriile afaceri pe teritoriul statului italian sau să activeze în domenii de mare notorietate publică și să câștige simpatia și grația cetățenilor italieni. O categorie însemnată de conaționali este cea a fotbaliștilor Adrian Mutu și Cristi Chivu, a unor artiști și personalități de televiziune, precum Ramona Bădescu, a unor modele de talie mondială, precum Catrinel Menghia și, recent, Mădălina Ghenea, care se bucură de o largă notorietate și recunoaștere a talentului și valorii lor profesionale, făcând parte din galeria românilor „de excepție”, care muncesc și trăiesc în Italia.

4. MOTIVELE OPȚIUNILOR PENTRU ITALIA ȘI MIGRAȚIA POTENȚIALĂ

În Italia, primele dispoziții legale pentru reglementarea situației imigranților s-au înregistrat în anul 1986, ca urmare a presiunilor exercitate de fluxurile de cetățeni veniți din lumea africană, asiatică și arabă. La acestea s-au adăugat, din anul 1990, și intrările masive de cetățeni din fostele state comuniste, fenomen care a produs o problemă reală pentru societatea italiană și pentru diverse instituții ale statului, care fie ignorau controlul imigrației, fie îl făceau de nepracticat (Luigi Preti).

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Comunitatea românească în Italia...*, p. 57.

Principalul motiv al imigrației oamenilor din Italia a fost, de la început, căutarea unui loc de lucru. Înainte de 1989, această țară s-a confruntat cu un șomaj ridicat, fenomen care a afectat circa 2,5 milioane de angajați. De aici și teama italienilor, în fața aflului de străini, că își vor pierde locurile de muncă, imigranții acceptând salarii mai mici și neavând pretenții în privința condițiilor de lucru. Abia în martie 1990 s-a încheiat un studiu științific asupra fenomenului de imigrație în Italia, care dezvăluia că 58,1% dintre străini erau de cel puțin 3 ani în această țară, că 40,3% au venit aici cu speranța de a găsi un loc de muncă stabil, iar alți 35% s-ar afla din motive familiale, pentru efectuarea de studii și pentru turism¹⁶. Pornind de aici, s-au conceput și tabelele statistice de înregistrare a străinilor, în care figurează drept motive: munca, familia, religia, rezidența aleasă, studii, turism, azil, cerere de azil (nesoluționată), altele (afaceri etc.).

Consultarea datelor înscrise în permisele de ședere ale străinilor (la 1 ianuarie 2007) și publicate de Institutul Național de Statistică al Italiei ne îngăduie să subliniem că 60,6% din totalul străinilor se aflau în această țară pentru a munci, 31,6% pentru reîntregirea familiei, 2,14% pentru studiu, 1,85% pentru rezidență și 1,33% din motive religioase. Motivul intrării în țară pentru a munci a fost invocat de 78% dintre bărbații imigranți și de 44% dintre femeile migrante. La 1 ianuarie 2007, cele două tipuri de permise, pentru muncă și pentru reîntregirea familiei, reprezentau motivele prezenței în Italia pentru 90% din ansamblul străinilor¹⁷.

De menționat că elaborarea bazei de date privitoare la prezența străinilor în Italia a fost inițiată doar din anul 1992 de către Institutul Național de Statistică al Italiei. Până în 1992, informațiile despre imigranți au fost colectate de Biroul de Statistică al Ministerului de Interne.

Din cercetarea a 1 066 români aflați pe teritoriul Italiei, efectuată în decembrie 2007 de către Metro Media Transilvania, a reieșit că un număr de 8 motive s-au aflat la originea deciziei acestora de a alege Italia, ca destinație temporară sau definitivă, după plecarea din România:

1. „bani” – au precizat 26% din totalul celor anchetați;
2. „munca, lucrul” – 25%;
3. „pentru un trai mai bun, o viață mai bună” – 10%;
4. „sărăcia, veniturile mici din România” – 9%;
5. „pentru a câștiga mai bine” – 6%;
6. „motive familiale, reîntregire, divorț, deces” – 6%;
7. „pentru a-mi ajuta familia” – 4%;
8. „lipsa locurilor de muncă, situația economică din România” – 4%¹⁸.

Aceste categorii de motive s-au obținut printr-o întrebare cu răspunsuri libere și se observă că ele sunt legate unele de altele, încât pot fi evaluate într-o manieră asociativă. Bani, munca, traiul mai bun sunt, de fapt, motivele predominante, a căror împlinire reprezintă pentru orice om garanția existenței materiale și a ființării morale. Pe plan secundar, întâlnim motivații determinate de situația familială – de

¹⁶ Luigi Preti, *op. cit.*, p. 44.

¹⁷ Istat, *La popolazione straniera residente in Italia al 1 gennaio 2007*, p. 4.

¹⁸ *Comunitatea românească în Italia...*, p. 9.

tip asociativ (reîntregirea familiei, căsătoria) și disociativ (cum ar fi divorțul, decesul). Deși respectiva gamă de motive (identificate prin chestionarul aplicat) nu explică de ce s-a ales neapărat Italia și nu o altă țară (pentru că aceleași motive se puteau satisface în orice altă țară europeană dezvoltată), ea este semnificativă pentru cunoașterea nevoilor și aspirațiilor valorice ale imigranților români. După cum se observă din datele de mai sus, primele două motive sunt legate de *bani și muncă*, fiind valori interdependente: munca e generatoare de câștig, iar acesta se obține prin prestarea unei activități sociale utile. Ambele categorii de motive caracterizează peste jumătate (51%) dintre subiecții cuprinși în eșantion și ilustrează o motivație precumpănitor economică a prezenței românilor în Italia (indiferent că au fost constrânși să emigreze de sărăcie și șomaj ori de salariile mici și locurile de muncă nesigure).

Cea mai mare pondere a celor chestionați se declară „destul de mulțumiți” și „foarte mulțumiți” de „felul în care trăiesc” în Italia (67%), de banii pe care îi câștigă în această țară (61%), de prietenii pe care îi au (77%), de viața de familie (85%), de sănătatea de care dispun (83%)¹⁹, ceea ce înseamnă că se bucură din belșug de multiple satisfacții, pe care nu le-ar fi avut în propria lor țară. Faptul că rudele, prietenii, colegii și cunoștințele din Italia au fost cei care i-au ajutat, în general, pe alți conaționali să vină în respectiva țară și să lucreze ne indică prezența unor rețele sociale active și de durată, românii ajutându-se unii pe alții și creând o legătură permanentă cu mediul social de origine. Anumite anchete de opinie au dezvăluit că 34% dintre români intenționau, în anul 2006, să plece la lucru în Italia, iar 20% în Spania²⁰.

În privința intenției de revenire în țară sau a retromigrației, unele cercetări sociologice evidențiază că 35% dintre imigranții români din Italia care au fost chestionați și-au exprimat dorința de a se întoarce definitiv acasă, iar alții 21% s-au hotărât să se stabilească definitiv în Italia. Cu banii câștigați, unii imigranți doresc să-și cumpere un teren în România (25%), să-și construiască o casă (31%), să investească într-o afacere din țara noastră (23%), în timp ce alții preconizează să-și schimbe locuința din Italia (27%), să deschidă o afacere aici (8%)²¹ etc.

5. CONSERVAREA IDENTITĂȚII CULTURALE ÎN MEDIILE DE IMIGRANȚI

Concomitent cu sporirea numărului de români, stabiliți temporar ori definitiv în Italia, s-au manifestat și interesele acestora de a se organiza și afirma ca o colectivitate dornică să-și promoveze identitatea culturală și națională. Pe lângă activitatea specifică desfășurată de Ambasada României în această țară, se întâlnesc

¹⁹ *Ibidem*, p. 10.

²⁰ Dumitru Sandu, *op. cit.*, p. 25.

²¹ *Comunitatea românească în Italia...*, p. 39.

și alte forme instituționale, care asigură suportul legal de manifestare în spațiul public a conaționalilor noștri. Astfel, la sfârșitul anului 2006, întâlnim în Italia o organizație națională, intitulată *Liga Românilor din Italia*, care integra 14 asociații care funcționau în diverse regiuni și își aveau sediul la Roma, Torino, Milano, Palermo, Padova, Brescia ș.a.

De asemenea, există o formațiune politică, denumită *Partidul Identitatea Românească* (fondat la Roma, pe 9 decembrie 2006) și un ziar, „Gazeta românească”, publicație care apare la Roma din anul 2003, fiind săptămânalul cu cel mai mare tiraj dintre toate publicațiile străine din Italia. Se întâlnesc și alte publicații, care, laolaltă cu asociațiile de români, sunt preocupate de realizarea unei comunicări viabile între aceștia, de păstrarea valorilor culturale românești și de întreținerea conștiinței apartenenței naționale în rândul imigranților.

O altă formă de organizare instituțională a românilor din Italia o reprezintă și afilierea lor la o structură sindicală națională, ceea ce atestă capacitatea de a conștientiza că, odată integrați pe piața muncii, au nu numai obligații, ci și drepturi. Potrivit estimărilor *Federației Naționale a Muncitorilor din Construcții și Lemn*, la care sunt afiliați și românii, în anul 2006 lucrau la Roma, în mod legal, „circa 9 000 de români, iar alți 150 000 activau ilegal în domeniul construcțiilor, ceea ce înseamnă că o serie de drepturi ale lucrătorilor „la negru” erau ignorate și neprotejate.

Conservarea identității culturale a românilor din Italia constituie o problemă de care se ocupă instituțiile oficiale ale statului nostru și organizațiile întemeiate de conaționali în această țară. Din perspectivă sociologică, este important să cunoaștem ce schimbări s-au produs în orizontul sau codul cultural al românilor care au ajuns să muncească și să trăiască pe teritoriul Italiei, dacă au rămas mai mult români sau au devenit mai mult italieni (după cum se întreba și Emilia Lewandowska în cazul polonezilor, într-un studiu din 2004: *More Polish or More British?*). Pentru culegerea datelor de teren am conceput un chestionar sociologic, pe care l-am aplicat unui număr de 125 de subiecți, care se află în Italia. Aceștia au fost depistați cu ajutorul unor rude, prieteni, foști colegi care păstrează legătura cu persoanele din Italia.

Chestionarul aplicat în România a fost completat prin contactul direct cu cei 125 de subiecți, în timpul concediului de odihnă petrecut în țară sau cu ocazia unor sărbători religioase, când au venit acasă. Majoritatea subiecților din lot (82,2%) aveau domiciliul în Craiova, iar restul în localități din cinci județe ale Olteniei. Principalele orașe de rezidență din Italia erau Roma (pentru 22,6% dintre cei anchetati), Torino (12,3%), Napoli (11%), Milano (7%), Bologna (5%). Alții locuiau și activau în Sardinia (2,7%), Padova (2,7%), Bari (2,1%), Florența (2,1%) etc. Întrucât nu a existat, până în prezent, posibilitatea de a construi un eșantion reprezentativ, care ar fi permis o extrapolare a datelor și concluziilor obținute, s-a recurs la identificarea unui lot exploratoriu de subiecți, astfel încât informațiile culese privesc doar respectivul grup de respondenți. În vara acestui an (2012), preconizăm să facem o documentare direct în Italia, asupra comunității românilor

care își au rezidența la Torino, și, cu acest prilej, sperăm să putem realiza o eșantionare după toate rigorile cercetării științifice.

Lotul anchetat a fost alcătuit din persoane de sex masculin, în proporție de 54%, și din persoane de sex feminin, în proporție de 46%; 18,3% erau în vârstă de 18–25 de ani, 40% aveau vârsta cuprinsă între 26–35 ani, 16,7% se încadrau între 36 și 45 de ani, 12,5% erau de 46–55 ani și 2,5% aveau între 56 și 65 de ani. Jumătate dintre membrii lotului erau căsătoriți (peste o treime având și copii), 42% necăsătoriți, iar 5% erau divorțați. Circa 48% erau cu studii liceale, 30% cu facultate și 12,4% aveau școală profesională. Un sfert dintre subiecți se aflau în Italia de sub un an, 30% de 1–3 ani, 23% de 4–6 ani, 12% de 7–9 ani și 10% de 10 ani și mai mulți (aceștia fiind muncitori în totalitate).

Dacă în România circa 30% erau muncitori, 13% fără ocupație, 16% desfășurau activități intelectuale, 10% cu calificare medie, în Italia, peste 66% din subiecții lotului investigat activau ca muncitori și doar 4% în meseria pentru care aveau calificare superioară (medici, ingineri, profesori). Cei mai mulți (85%) lucrau în Italia pentru prima dată de când au plecat din România, în timp ce alți 15% au mai lucrat și în alte țări. Motivele prioritare care au stat la baza opțiunii de a lucra în Italia sunt cele deja cunoscute din cercetările anterioare, adică cele de ordin financiar (invocate de 53%) și de găsirea unui loc de muncă relativ convenabil (20%), la care se adaugă, pe locul trei, legăturile de familie, pentru o parte importantă dintre subiecți (10%). Majoritatea covârșitoare (84,1%) a celor plecați a mărturisit că a găsit aici ceea ce a sperat: un loc de muncă dorit (42%), posibilitatea de a câștiga bani (33%), familie/prieteni (5,4%) etc. Cea mai mare dificultate întâmpinată în noul mediu social de viață a fost, pentru 39% dintre cei chestionați, să vorbească limba italiană; pentru 14%, să își facă noi prieteni și cunoștințe; pentru 12%, să-și schimbe stilul de alimentație; pentru alți 12%, să obțină un permis de rezidență; pentru 10%, să-și găsească o locuință și pentru 5,5%, să-și aducă toată familia în Italia.

Atunci când au plecat din România, cei mai mulți dintre subiecții lotului anchetat, circa 64%, au avut intenția să-și găsească de lucru în Italia și, apoi, să se întoarcă acasă, 21% și-au dorit să rămână definitiv în această țară, 7,5% au avut de gând să facă studii în Italia și să revină în România, 5,4% și-au dorit „să uite de țara noastră”, iar 2% nu au putut aprecia. Peste 70% s-au autoevaluat ca fiind „mai săraci” în momentul când au plecat din România, circa 27% au considerat că au avut „aceeași situație materială” pe care o au și în Italia, 1,4% au socotit că au fost „mai bogați” și restul nu au răspuns. De notat că, pentru 40%, veniturile din Italia (comparativ cu cele din România) le ajung într-o măsură „foarte mare și mare”, pentru 52% sunt considerate a fi „corespunzătoare”, pentru 5% nu le ajung „deloc”, iar pentru 3% le ajung într-o „mică și foarte mică măsură”.

Știm că fundamentele identității naționale sunt limba, istoria și cultura. De asemenea, este de presupus că, în mediile de imigranți, conștiința apartenenței naționale este mai puternică decât în rândul altor cetățeni din țară, deoarece a fi

printre străini te obligă să-ți însușești normele, valorile, modelele de gândire și comportament ale țării adoptive, adică să constai și să trăiești diferențele. Pentru a evalua în ce măsură grupul românilor imigranți din Italia își conservă identitatea culturală, am recurs la utilizarea unor indicatori sau descriptori analitici, pe baza cărora s-au și conceput întrebările din chestionar (cu răspunsuri libere și preformulate):

- exprimarea în limba maternă;
- respectarea unor obiceiuri și tradiții românești;
- păstrarea legăturilor strânse cu familia din țară;
- utilizarea aceluiași practici culinare;
- frecventarea bisericii;
- manifestarea dorului „de acasă”;
- conștiința apartenenței la cultura și istoria națională;
- consumul unor produse culturale românești (muzică, TV., carte etc.);
- autoevaluarea propriei identități naționale.

Una dintre ipotezele de la care am plecat, în realizarea cercetării de teren, a fost aceea că imigranții cuprinși în lotul anchetat sunt dornici să-și păstreze identitatea națională și culturală în noul lor mediu social de viață din Italia. Un rol important în acest sens îl au menținerea legăturilor cu familia din țară și vizitele periodice acasă, folosirea limbii române și vizionarea programelor posturilor românești etc.

Deși fiecare dintre indicatorii amintiți mai sus au fost ilustrați prin întrebări adecvate în chestionar, în contextul de față ne vom rezuma doar la unele dintre informațiile recoltate. Așa, de exemplu, li s-a cerut subiecților să aprecieze dacă preconizează să devină ca toți italienii sau vor continua să-și păstreze calitatea de români printre italieni. Răspunsurile obținute indică faptul că peste trei sferturi dintre cei chestionați s-au pronunțat în favoarea menținerii identității lor naționale.

Dacă, la nivel declarativ și de grup, există preocuparea sinceră și cvasigenerală de menținere a identității românești (în procente ridicate au afirmat aceasta cei care se află de sub 6 ani în Italia), pe măsura trecerii timpului (ne referim la cei care au peste 7 ani de ședere în această țară) se schimbă optica imigranților, în sensul că, odată stabiliți în Peninsula, țelul majorității lor este de a deveni ca toți italienii, după cum rezultă din datele statistice din *Tabelul nr. 5*.

Tabelul nr. 4

Intenția și preocupările dvs. sunt...	
de a rămâne un român printre italieni?	76,7%
de a deveni ca toți italienii?	12,5%
NR.	10,8%
TOTAL	100,0%

Tabelul nr. 5

Vechimea \ Intenția	De a deveni ca toți italienii	De a rămâne un român printre italieni	NR	Total
Sub 1 an	7,1%	89,3%	3,6%	100,0%
1-3 ani	7,9%	76,3%	15,8%	100,0%
4-6 ani	17,2%	69,0%	13,8%	100,0%
7-10 ani	78,6%	7,1%	14,3%	100,0%
10 ani și mai mult	70,0%	30,0%	0,0%	100,0%

O schimbare semnificativă se constată și în privința utilizării limbii române în familie ori în relațiile cu alți conaționali, sub influența vechimii în Italia, fără însă ca respectiva influență să anuleze identitatea lingvistică a utilizatorilor. La grupa de vechime de „10 ani și peste” de ședere în Italia, diferențele sunt ilustrative: jumătate dintre cei chestionați își conservă limba maternă în viața lor de familie, alți 40% vorbesc italiana, iar 10% ambele limbi.

Tabelul nr. 6

Vechimea \ Limba vorbită în familie	Limba română	Limba italiană	Și una și alta	NR.	TOTAL
Sub 1 an	69,0%	6,9%	24,1%	0,0%	100,0%
1-3 ani	83,8%	5,4%	8,1%	2,7%	100,0%
4-6 ani	75,9%	14,1%	10,0%	0,0%	100,0%
7-10 ani	78,6%	14,3%	7,1%	0,0%	100,0%
10 ani și mai mult	50,0%	40,0%	10,0%	0,0%	100,0%

Dacă, la începutul intrării lor în societatea italiană, imigranții români sunt precumpănitor legați de ceilalți conaționali, mai târziu, după ce învață mai bine limba, după ce își găsesc un loc de muncă din ce în ce mai convenabil și o locuință cât mai avantajoasă, își largesc propriul cerc social de viață și se integrează tot mai mult în mediul comunitar, relaționând cu italienii la fel de dezinvolt cum o făceau cu ceilalți români, ajungând până la raporturi de căsătorie. Simptomatică este declarația unei studente (plecată din Craiova pentru a lucra în Lodi, oraș în care fratele ei muncea de mai mulți ani): „Așa cum am văzut, majoritatea românilor au plecat în Italia cu gândul de a face bani, inițial, apoi să se întoarcă în țară, pentru a avea din ce trăi. Dar, după ce au stat câțiva ani în această țară, le vine greu să se mai întoarcă în țară, pentru că nu au unde să muncească. După părerea mea, cam jumătate din ei rămân în Italia și cealaltă jumătate se întorc acasă. Acest lucru se întâmplă și datorită faptului că unii dintre ei se căsătoresc, în special femeile, și rămân acolo”.

Procesul de integrare în societatea italiană se face, în primul rând, prin intermediul activităților de muncă pe care le desfășoară imigranții români, dar și prin felul în care trăiesc și se comportă în mediul social în care își au rezidența.

Interesante sunt și propriile aprecieri, rezultate după prelucrarea răspunsurilor la întrebarea: *Vă considerați asimilat de societatea italiană într-o măsură...?*:

Tabelul nr. 7

Asimilare Vechimea	În foarte mare măsură	În mare măsură	În mică măsură	În foarte mică măsură	Deloc	NR.	TOTAL
Sub 1 an	3,4%	10,3%	24,1%	24,1%	31,1%	6,9%	100,0%
1-3 ani	0,0%	26,3%	34,2%	23,7%	10,5%	5,3%	100,0%
4-6 ani	6,9%	27,6%	41,4%	0,0%	17,2%	6,9%	100,0%
7-10 ani	7,1%	28,6%	42,9%	7,1%	14,3%	0,0%	100,0%
10 ani și mai mult	20,0%	70,0%	10,0%	0,0%	0,0%	0,0%	100,0%

Și în acest caz, perioada de ședere în Italia și-a pus amprenta asupra opțiunilor. Se observă, din tabelul de mai sus, că ponderea răspunsurilor la rubricile „în mare măsură” și „în foarte mare măsură” crește, simultan cu numărul anilor de vechime în respectiva țară. Climatul social din localitățile italiene unde locuiesc românii este favorabil procesului de integrare a conaționalilor noștri. Circa 60% dintre subiecții lotului investigat îi percep pe italieni în mod pozitiv și chiar elogios, considerându-i a fi civilizați, sociabili, corecți, respectuoși, simpatici, ospitalieri, vorbăreți.

În general, putem aprecia că ipoteza formulată inițial, anume că românii și-au conservat identitatea culturală, s-a confirmat prin datele rezultate pe ansamblul lotului investigat. Astfel, la informațiile prezentate anterior, mai adăugăm și faptul că 78,2% au mărturisit că în gândurile lor predomină „amintirile plăcute din România”; 85% au putut indica unul sau mai mulți scriitori români clasici; 65,5% ascultă muzică românească în cea mai mare parte a timpului de care dispun; 92% comunică în țară cu părinții (din care 19% o fac zilnic); 72,5% respectă obiceiuri tradiționale românești, îndeosebi cei căsătoriți (încondeiatul ouălor, împodobitul bradului, colindatul), iar 64% nu cunosc sărbători tradiționale italienești; 91% sunt încercați de dorul de acasă (din care 42,5% „tot timpul”), mai ales cei care și-au lăsat copiii în țară, ducând dorul familiei (70%), al locurilor natale (11%) și al prietenilor (8%); 63% se consideră „mai degrabă români decât italieni”, prin felul în care gândesc, simt și vorbesc; 75% vorbesc limba română în familie și în relațiile cu alți români; 59% nu au sentimentul că sunt deznăscuți din lumea natală din care au plecat; 77,1% și-au păstrat credința religioasă pe care au avut-o în România; 76% au obiecte tradiționale românești în Italia ș.a.

CONCLUZII

I. Italia se situează în rândul țărilor occidentale care se confruntă cu un flux permanent de imigranți. În anul 2011 avea 60,6 milioane de locuitori, dintre care 7,5% erau străini veniți din diferite țări europene, africane și americane. Printre aceștia se află și un număr impresionant de români.

2. Migrația românilor în Italia, îndeosebi pentru muncă și pentru reîntregirea familiei, a urmat un curs accelerat în ultimul deceniu. Numărul acestora a depășit un milion de persoane și continuă să crească. Dacă, în anul 2007, Albania și Maroc aveau cele mai mari comunități de cetățeni în Italia, ulterior, în anul 2011, România a trecut pe locul întâi, fiind urmată de Albania și Maroc. Comunitatea românilor din Peninsula a devenit nu doar cea mai numeroasă, ci și cea în care se nasc cei mai mulți copii, precum și cea cu cei mai mulți cetățeni disponibili să rămână definitiv aici.

3. Există comunități importante de români în 15 din cele 20 de regiuni ale Italiei, deși prezența acestora este semnalată pe întreg teritoriul țării. În patru regiuni, numărul românilor depășește 10 000 de persoane. La Roma și la Torino se întâlnesc cele mai mari grupări de români: peste 30 de mii în fiecare dintre cele două orașe.

4. În ansamblul imigranților români predomină grupele de vârstă tinere (18–45 de ani). Anumite cercetări sociologice atestă că vârsta medie a imigrantului român era de 33 de ani în 2007. Deși plecările în străinătate pentru muncă s-au făcut din toate regiunile României, totuși, Moldova, Muntenia și Oltenia au alimentat în cea mai mare măsură emigrația din motive economice. Principalele domenii în care activează românii din Italia sunt, în privința bărbaților, mai ales construcțiile și agricultura, iar în privința femeilor, menajul, îngrijirea vârstnicilor etc. Peste 80% au statutul profesional de muncitori. Unii români au făcut cariere de excepție în viața sportivă și în *showbiz*. În general, românii care lucrează și trăiesc în Italia se declară mulțumiți și foarte mulțumiți de câștigurile și viața pe care o duc în această țară.

5. Rezultatele unei anchete de opinie demonstrează că cea mai mare parte a românilor își conservă în noul lor mediu social elementele reprezentative ale identității lor culturale și naționale, iar viața familială din Italia joacă un rol important în acest sens.

BIBLIOGRAFIE

1. BRANDI, M. CAROLINA (2006), *Migrazioni qualii cate e migrazioni di tecnici. Stranieri in Italia ed Italiani all'estero*, Working paper CROCEVIA, Torino.
2. CASTLES, STEPHEN, MARK J. MILLER (1998), *The Age of Migration*. Second edition, New York: The Guilford Press.
3. KARNOUOUH, CLAUDE (1994), *Românii. Tipologie și mentalități*, Editura Humanitas, București.
4. LEWANDOWSKA, EMILIA (2004), More Polish Or More British? Identity Of The Second Generation Of Poles Born, in *Great Britain in Perspectives And Progress In Contemporary Cross-Cultural Psychology*, Gang Zheng, Kwok Leung, John G. Adair, Editors.
5. OTOVESCU, ADRIAN (2008), *Românii din Italia*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
6. OTOVESCU, ADRIAN (2011), *Caracteristici ale identității culturale a românilor imigranți din Anglia*, în revista „Sociologie românească”, vol. IX, nr. 4.
7. PRETI, LUIGI (1993), *Imigrația în Europa*, Editura Tehnică, București.
8. RADU, MIRCEA (2006), *Politica și practica privind integrarea imigranților și refugiaților în statele europene*, în revista „Calitatea vieții”, nr. 3–4.

9. DUMITRU, SANDU (coord.) (2006), *Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor: 1990–2006*, București, noiembrie.
10. DUMITRU, SANDU (2010), *Lumile sociale ale migrației românești în străinătate*, Editura Polirom, Iași.
11. *** International Organization for Migration (2004), *Return Migration: Policies and Practices in Europe*, Geneva.
12. *** *Comunitatea românească din Italia. Condiții sociale, valori, așteptări*, Metro Media Transilvania, Cluj-Napoca, 2007.
13. *** Istat, *La popolazione straniera residente in Italia al 1° gennaio 2007*.
14. *** Caritas/Migrantes, *Dossier Statistico Immigrazione*, Idos, Roma, 2009.
15. *** Istat, *La popolazione straniera residente in Italia al 1° gennaio 2011*.
16. *** International Organization for Migration, *World migration report 2010*, Geneva.